

© *Дорожко І.І.*

4. Стратегії розвитку України: теорія і практика / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.
5. Петренко В. Комплекс підпорядкованості, абостановлення ЗМІ в незалежній Україні / В.Петренко // Віче. – 2001. - № 10. – С. 22-23.
6. Органи державної влади України / За ред. В.Ф. Погорілка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. – 592 с.
7. Білорус О., Зернецька О. Право на комунікацію: концепція глобальної комунікаційної політики в інформаційну еру / О. Білорус, О. Зернецька // Віче. – 2000. - № 2. – С. 115-132.
8. Кобзар Ю. Інформаційне законодавство: Європейський вектор розвитку / Ю. Кобзар // Віче. – 2003. - № 2. – С. 51-55.
9. Юрченко Є. Особливості використання Інтернету у виборчій кампанії / Є.Юрченко // Віче. – 2008. – №2. – С. 22-24.

Дорожко І.І., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології. Харківського національного педагогічного Університету імені Г. С. Сковороди.

УДК 37.018.1 : 392.3

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ У СУЧАСНИХ ВИКЛИКАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розкриваються актуальні питання, що постають у площині родинного виховання під тиском глобалізаційних процесів. Спосіб сучасного сьогодення – постійні зміни. Зміни стосуються політичної, економічної, соціальної сфери. Втрачають якісного значення стосунки, людські спільноті, приналежність до яких визначається продовженням роду, народженням дитини, а не мимовільним існуванням міжособистісних зв'язків. Трансформація традиційної сім'ї є об'єктивним процесом, який прискорюється внаслідок глобалізаційних процесів.

Ключові слова: глобалізація, особистість, сім'я, виховання.

СЕМЕЙНОЕ ВОСПИТАНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВАХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В статье раскрываются актуальные вопросы, возникающие в плоскости семейного воспитания под давлением глобализационных процессов. Способ современного настоящего - постоянные изменения. Изменения касаются политической, экономической, социальной сферы. Качественно меняются отношения, человеческие общности, принадлежность к которым определяется продолжением рода, рождением ребенка, а не произвольным существованием межличностных связей. Трансформация традиционной семьи является объективным процессом, который ускоряется вследствие глобализационных процессов.

Ключевые слова: глобализация, личность, семья, воспитание.

FAMILY EDUCATION IN MODERN CHALLENGES OF GLOBALIZATION

The article describes the current issues facing the pane family education under the pressure of globalization. Method of modern present - constant changes. Changes related with political, economic, social sphere. Lose qualitative value relations, human community, membership of which is determined to procreation, childbirth, not spontaneous existence of interpersonal relations. Transforming the traditional family is an objective process that is accelerated as a result of globalization.

Key words: globalization, personality, family, education.

Майбутнє відрізняється від минулого тим, що залишає для особистості простір щодо вибору та способу дії. Можливість здійснювати вибір дає дорогу у майбутнє. Без вибору немає майбутнього, навіть, якщо необхідно відмовитись від нього та вибрати вільний рух течії сучасного світу. Так само, немає майбутнього і без способу дії, навіть, якщо дія не може позбавитись від звичних паттернів, не

припускає можливості щодо зміни. Хвилюючим є факт невизначеності майбутнього. [2].

Спосіб сучасного сьогодення – постійні зміни. Зміни стосуються політичної, економічної, соціальної сфери і т.д. Але найважливішими вважаються ті, що відбуваються у власному, персональному житті. Порушуються питання про шлюб, сім'ю, сексуальність, міжособистісні стосунки. Е.Гіденс описує це дуже добре у парадигмі глобальної революції на рівні рефлексивних дій особистості, на рівні комунікативних зв'язків з іншими. У різних регіонах і культурах глобальна революція має свої відмінності. Відбуваються дискусії відносно статевої рівності, регулювання сексуальності, запліднення, абортів, відносно майбутнього сім'ї, виховання дітей. У сучасному світі існують країни, в яких не обговорюються питання міжособистісних відносин у сім'ї, але таких країн небагато.[3].

Глобалізація та глобалізаційні процеси мають істотний вплив як на світ у цілому, так і на родину, міжособистісні стосунки в сім'ї, на родинне виховання. Ризики і небезпеки руйнації стосунків у родині під впливом глобалізаційних процесів розглядаються на міждисциплінарному рівні. Актуальні питання сьогодення набувають нових форм за допомогою аналізу філософської думки таких філософів, як Б.Рассел, Є.Суліма, М.Култаєва, соціологів – З.Бауман, Е.Гіденс, психотерапевтів – М.Вінтергофф.

Існує думка, що у світі немає індивідумів, тільки фрагменти сімей. Дослідження сім'ї є складним питанням. Не існує жодного універсального, загальноприйнятого визначення сім'ї. Безперечно сім'я – це нескінченний цикл, в якому індивідами постійно беруть участь на декількох рівнях. Інтерпретація поняття <<сім'я>> залежить від її цілей. Існують критерії, які градують визначення сім'ї. Вони включають форму, функції і взаємодію. Вчені приділяють особливу увагу взаємодії в якості визначальної риси. Ця ідея відображає той факт, що взаємодія і досвід в родині визначає хід усього нашого життя, постійно є з нами. Незабаром після того, як більшість людей фізично відділяється (відходить) від своєї рідної сім'ї, вони започатковують нові сімейні орієнтації.

Мета статті – розглянути феномен сім'ї у сучасних викликах глобалізаційних процесів. Пов'язуючи глобалізацію з сімейним аспектом відкриваються нові шляхи міжособистісного розуміння, економічної складової, гендерних аспектів, соціальних змін та взаємовідносин між групами. Це призводить до більшого проникнення в динаміку різниці, силу стосунків, важливість фінансової сторони. Зв'язок глобалізації та родини не є рівним у вивченні суспільних родин. Натомість, інтеграція глобалізації і сімей висуває на перший план комплексну та динамічну взаємодію між економікою, національними державами, транснаціональними інститутами, а також потік інформації та нові концептуалізації схожості сімей, територій, простору.

Глобалізація викликає сильні суперечки майже всіх аналітиків на міждисциплінарному рівні. Глобалізація характеризується як небезпечна, благодійна або як занадто загальна, щоб бути корисною на рівні аналітичного інструментарію. Багато з цих тверджень не базуються на доказах і не завжди використовується такий термін або феномен як <<доказ>>. Але все ж таки слід зазначити, що сила та розмір міркувань щодо глобалізаційних процесів означає її важливість. Тут може не бути згоди щодо того, що таке глобалізація, або як її охарактеризувати. Головним чином, книги, статті, конференції і проекти, які торкаються цього феномену розкривають сутність глобалізаційних процесів. Безмежний диспут оточує цей термін припускаючи, що глобалізація є дією, яку потрібно вивчати та розуміти. Термін глобалізація може поділятися на категорії та мати п'ять різних значень: інтернаціоналізація, лібералізація, універсалізація, вестернізація, детериторіалізація.

В останні роки глобалізація привінюється до детериторіалізації. Що мається на увазі? Глобалізація відноситься до зміни в соціальній сфері. Соціальні стосунки мають як близькі перспективи, так і віддалені. Згідно з цією перспективою, знання перевищать кордони і зв'яжуть суб'єктів, навіть, через фізичну віддаленість. Це можна зрозуміти як <<транскордонний обмін без дистанції>>. Такі обміни і стосунки стають більш цінними, тому що спілкування і виробництво відбувається без уваги на географічне обмеження. Транскордонні організації різних видів розповсюджуються і більша кількість людей побоюється глобальної природи суспільних стосунків. Детериторіалізація набуває рис поширення на усіх рівнях соціальних відносин. Е.Гіденс, один з прихильників цієї точки зору заявив, що швидкість глобалізації означає – це світ, у якому ми живемо і, який відрізняється від минулого.

Продовжуючи наближення до причин глобалізаційних процесів, виникає питання соціальної структури та організації. До яких масштабів розвинувся соціальний феномен як результат існування соціальної структури? Яка роль людей у взаємодії з соціальними системами, яким чином відбувається трансформація і як вона впливає? Е.Гіденс порушує думку про те, що глобалізація перемістила

людство з минулої сучасності до постмодернізму. Він підкреслює, що модернізація за своєю основою глобалізована, і що наслідки цього процесу перенесли людство у новий світ, який до певного часу воно не розуміло добре.

Комплексний динамічний погляд на глобалізацію дозволяє осмислити світ і людство у нових аспектах сучасності. Ніде, це не більш актуально, ніж по відношенню до мікрокосмосу сім'ї. Незалежно від конфігурації, для більшості людей, сім'я як і раніше залишається стратегічним угрупованням, які відповідають певним соціальним, емоційним і економічним потребам. Саме у сімейному колі приймаються і обговорюються рішення про роботу, догляд, переміщення. [11, с.8].

Спадають на думку незабутні погляди у майбутнє Б.Рассела у книзі <<Шлюб та мораль>>. Аналізуючи ситуацію тогочасного періоду він підкреслював – сім'я швидко розпадається, а благі побажання миру між народами поки ніяк не збуваються. Очевидно, що ситуація містить у собі серйозну загрозу світові. Проте, не все так безнадійно. Можливо, у майбутньому інтернаціоналізм буде мати найбільшу кількість прихильників, ніж зараз. Може - це щастя, розмірковує Б.Рассел, що у людства немає можливості передбачати майбутнє. Він сподівається на найкраще у майбутньому. Хоча не заперечує, що все буде інакше. [7, с.173].

З.Бауман характеризує процес глобалізації: для одних – це провісник нової свободи, для інших – жорстокий удар долі. Те, що одним здається існування феномену глобалізації безперечним явищем, для інших видається локалізацією. Система цінностей постмодерної доби змінюється таким чином, що на перше місце виходить мобільність, свобода пересування. З.Бауман називає свободу пересування і мобільність дефіцитним товаром, розподілення якого відбувається нерівномірно. Суспільство свідомо або несвідомо перебуває у постійному русі. Факт нерухомості неможливий у мінливому світі, що змінюється кожної хвилини та секунди. Як наслідок даного процесу – нерівність у площині будь-якої взаємодії. Частина суспільства <<глобалізується>> до кожної клітини свого організму; інша частина знаходиться у межах своєї <<місцевості>>. Такий стан неприємний, і нестерпний у мінливому світі. Безперечно <<глобалісти>> мають впливати на розвиток подій у сучасному суспільстві, визначати правила гри у повсякденному житті. [1].

Сьогодні важко знайти ємнішу якісну характеристику світу, ніж глобальність. Суліма Є., узагальнюючи питання про предметне поле глобалістики зазначає: <<Глобальність виявляється в усіх вимірах буття та проявах людської свідомості. Вона означає формування спільності соціальних, економічних, політичних, правових відносин, котрі вже не можуть інтегруватися в національно-державну практику та набули планетарних масштабів. Виникає глобальне, або світове, суспільство, яке сьогодні представляє дуже неоднорідний соціум. Локальні суспільства, соціальні групи й індивіди зіткнулися з новою реальністю, далеко не завжди і не в усьому будучи готовими до її сприйняття, а тим більше до активного впливу на неї>>. [9, с.9].

Тема глобалізації, безперечно, вийшла на перший план суспільної свідомості, стала центральною, а у деякій мірі - <<модною>>. На початку нового століття не знайти найактуальніших наукових обговорень, досліджень, публікацій, а також політичних дискусій, які б набували такого значення, як ті, що мають відношення до процесів глобалізації.

Серед найважливіших глобальних проблем сучасного світу, як правило, виділяють:

1. проблема запобігання війни та збереження миру;
2. проблема подолання розриву у соціально-економічному розвитку різних країн;
3. забезпечення екологічної рівноваги у діаді природа та суспільство;
4. здійснення контролюючої функції над демографічними процесами;
5. використання енергетичних ресурсів, усвідомлення їх реальних запасів;
6. проблема охорони здоров'я та створення оптимальних умов для способу життя;
7. розвиток системи освіти. [10].

Кількість глобальних проблем постійно зростає, вони не є чітко визначеними. У різних авторів список проблем корелює з проблематикою зазначених питань. Існує глобальна проблема, на яку необхідно звернути увагу – це збереження сім'ї та виховання підростаючого покоління. Інститут сім'ї, який вважається місцем миру та любові, перетворюється на менеджерський інститут, що має свою місію та план дій на найближчу перспективу. <<Родинні стосунки>> замінюються на так звані <<партнерські стосунки>>, де майнові відносини і зобов'язання між подружжям будуються на добровільних засадах. <<Партнерські стосунки>> не мають законодавчого підкріплення, їх існування перебуває постійно під загрозою. Сторона, яка найбільш страждає – це діти та жінки. Безперечно соціальна захищеність передбачена законодавством, але психічний та психологічний стан дітей та

жінок кардинально змінюється.

Глобальні зміни у площині родинних стосунків майже у всіх країнах світу викликають дискусію про напрямок розвитку родини, її майбутнє та еволюцію. Прагнення до індивідуалізації визначає тенденції сучасного життя, внаслідок чого відбувається деформація і розірвання економічної спільності родини. Глобалізація вплинула на інші сфери суспільного життя, тим самим призвела до руйнування традиційної сім'ї. Характеризуючи шлюб та родину постають думки про те, що сучасна родина перестає бути авторитарною, сакральною та багатофункціональною. Скерованість на продовження родових зв'язків і єднання поколінь залишається у минулому. Сім'я постає у форматі атомарної малої групи, мобільною, малодітною та спрямованою на індивідуальний розвиток. Обмеження функцій і зміна ролей змінює вимоги щодо ролі чоловіка та жінки у суспільстві ризику. Формування нових взаємовідносин у родині зумовлено ширшим оточенням, у цій ситуації шлюб, у своєму сучасному варіанті розуміється не тільки як стан особи, але й як <<індивідуальна ситуація, залежна від інституції>>.[5, с.8].

Завдяки новітнім технологіям суспільство здійснює дедалі більший переворот, період напіврозпаду нового розвитку крокує до нульових позицій. Глобалізаційні процеси набирають обертів, особистість не встигає звикати до нової ситуації у життєвій перспективі. Нові ситуації <<сьогодні>> стають у подальшому застарілими.

Виникає потреба зробити екскурс до японського світосприймання у виховній традиції, звернути погляд на Японію. Перед очима сучасності розгортається понура перспектива, яка краще уявляє негаразди різних країн. У Японії доводиться боротися з проблемою, так званих, <<хікіморі>>. Хікіморі – це підлітки та молоді люди, котрі відрізані від оточення і не мають зацікавленості у сучасній перспективі. Вони не беруть участі у житті суспільства, а живуть у просторі власного світу. Власний світ обмежується кімнатою хікіморі. Власний світ займає більше чи менше місця у віртуальному просторі за комп'ютером, адже переважна більшість хікіморі мало не весь час сидять в інтернеті за комп'ютерними іграми. До кола друзів хікіморі можна віднести телевізор, планшет та мобільний телефон. Надмірне захоплення комп'ютером, властиве більшості хікіморів. Слово <<хікіморі>> означає замикатися. Цей термін запровадив японський психіатр Сайто Тамакі. Статистичні дані свідчать про те, що уражених японців близько мільйона. Державні установи, такі як японське Міністерство охорони здоров'я, визначає менші числа, але ніхто не заперечує проблему як таку. У данному аспекті можна провести паралель із Україною, оскільки віртуальний світ безмежний.

Глобалізаційні процеси впливають на виховання дітей у сім'ї. Аналіз сучасної сім'ї свідчить про те, що у батьків <<хікіморі>> є дефіцит відносно сприймання дитячої поведінки та належної реакції на неї. Стосунки у сім'ї мають тенденцію до змін, особливо виражені стосунки залежності від батьків. Ця тенденція має яскраве вираження у взаєминах <<мати-син>>, їх у японському суспільстві називають <<аме>>. Про що йде мова? Мова йде про дітей, які позбавлені самостійності і не можуть більше розвиватися на рівні суспільних відносин.

У сучасному японському суспільстві бракує ритуалів трансформації та ініціації. Свідченням є те, що дорослі не усвідомлюють своєї провідної функції відносно дітей. Тим самим діти позбавлені можливості нормально розвиватися. Характеризуючи феномен <<хікіморі>>, визначаючи спільність рис, Вінтергофф М. підкреслює, що вони не витримують переходу з фази дитинства та підліткового віку у світ дорослих.

Більшості хікіморів властиве надмірне захоплення новітніми технологіями, комп'ютером. Діти штучно підміняють міжособистісне спілкування і проводять дозвілля перед комп'ютером. Хікіморі не мають потреби в нормальних соціальних контактах із реальними співрозмовниками.

Користувач керується уявленнями та досвідом раннього дитинства. Хікіморі, керуючись власним бажанням, може перервати або припинити інтерактивний процес. Віртуальна інтерактивність – це оманлива інтерактивність. У даній інтерактивності існування реальної людини зводиться нанівець, а саме стає не потрібна нервова клітина - <<людина>>. У віртуальному світі співрозмовник видається річчю, яка не має впливу на користувача. [4, с.149].

Японська тенденція доводить, що відокремленість від суспільства веде до агресії. Агресія виявляється у формі фізичного насильства у межах сімейного кола. Наслідком такої тенденції є те, що особистість втрачає здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі та усвідомлювати свою роль у суспільстві.

Дослідження процесів глобалізації, дітей та дитинства знаходяться сьогодні на початкових стадіях. Діти належать до приватної або вітчизняної сфери життя. Вони є частиною локального

отчення і не знаходяться під прямим впливом глобалізаційних процесів. Глобалізація є частиною <<громадської>> сфери, а саме вона впливає на макропроцеси і мікропроцеси у суспільстві. Макропроцеси пов'язані зі змінами в політекономічній сфері, тенденціями ринкових відносин, політики. Під час детального аналізу, виявляється, що насправді існує багатоаспектний зв'язок між родиною, дитинством та глобалізацією. Системи сімейного розвитку та виховання останнім часом дають збої, тому надійність родинних зв'язків залишається у минулому. Щоб розібратися, чому неправильний психічний розвиток є головною причиною проблем дитячого світу, необхідно зробити пильний аналіз світу дорослих.

Е.Гіденс визначає просторові характеристики процесу глобалізації, що впливають на родинні цінності, персональні сторони життя особистості. Зміни відбуваються у багатьох країнах та різних частинах світу. Глобалізація стосується не тільки великих сфер на предмет світового фінансового порядку, вона стосується і має вплив на міжособистісні відносини індивіда. Тобто процеси глобалізації не дистанційовані від особистості і не віддалені від неї. Суперечки про родину, родинні цінності можуть здаватися віддаленими від глобалізаційних процесів. Але, це не так. Трансформуються родинні цінності, відбуваються зміни, які впливають на різні аспекти сімейного життя.

Зазнають деформацій традиційні родинні системи, стосунки між чоловіком та жінкою змінюються кардинально, особливо тоді, коли жінки порушують питання свободи, рівності та удосконалення. Ніколи не існувало суспільства, - пише Е.Гіденс, в якому жінки були рівними із чоловіками. Мінливість сучасного світу позначається глобальною революцією у повсякденному житті з непередбаченими наслідками для людства.

Комплексна сукупність процесів, а не односторонній процес, так Е.Гіденс характеризує глобалізацію. Усі процеси взаємопов'язані між собою, діють суперечливо та вступають у конфронтацію. [3, с.14].

Ризики та небезпеки руйнують нації швидше, ніж реальні вороги, що є величезним зрушенням у їхній власній природі. Зміни відбуваються на рівні нації, сім'ї.

Заслужує на увагу той факт, що фонетичний склад слів <<нація>>, <<сім'я>> залишається незмінним, тоді як лексичне і семантичне значення набуває нових якісних перетворень. У лінгвістичній науці <<слово>> – це звук або комплекс звуків, що має певне значення. Подвійна природа <<слова>> включає зовнішню і внутрішню складову. Зовнішня складова слова – його звукова оболонка (форма), внутрішня – значення слова (зміст). Лексичне і семантичне значення об'єднуються у лексико-семантичне поле. Лексико-семантичне поле утворює сукупність парадигматично зв'язаних лексем, які об'єднуються спільним змістом і знаходять відображення у поняттєвій, предметній й функціональній подібності означених явищ.

Лінгвістика включає такі лексико-семантичні поля: поле спорідненості, поле переміщення (руху), поле розумової діяльності (мислення), темпоральне (часове) поле, метеорологічне (погодне), поле сприймання, поле температури тощо. [6].

Ми продовжуємо дискурс про націю, родинні стосунки, що взаємопов'язані з працею, традицією, природою. Отже, лексико-семантичні поля вищезазначених слів утворюють сукупність лексичних одиниць, об'єднаних спільністю змісту і відображають функціональну подібність позначуваних явищ. Установи зовнішньо видаються такими самими, що й були, але внутрішньо зазнали певних змін. Е.Гіденс пише: <<Зовнішня шкаралупа залишається, та внутрішньо вони змінилися – і це відбувається не лише у Сполучених Штатах, Британії чи Франції, але майже повсюдно. Вони є тим, що я називаю <<інституціями-мушлями >>. Це інституції, які стали неадекватними тим завданням, що вони їх покликані виконувати>>. [3, с.18].

Привертає на увагу аналіз М.Култаєвої ідеально-типових рис сім'ї у добу постіндустріальних трансформацій та традиційної сім'ї за Е.Гіденсом. Традиційна сім'я: переважно економічна одиниця, економічне підґрунтя регламентує соціальні функції; домінування репродуктивної функції над сексуальною; статева нерівність; правова дискримінація жінок; шлюб є угодою між двома родинами; родинні зв'язки домінують над партнерськими; один шлюб на все життя. Сім'я рефлексивного модерну – це соціокультурна одиниця, спосіб існування якої визначається не тільки економічним, а й соціальним і культурним капіталом; сексуальна функція відокремлюється від репродуктивної; гендерна рівність; шлюб є рішенням рівноправних партнерів; можливість кількох шлюбів; можливість роздільного проживання.

Трансформація шлюбних відносин, традиційних сімейних стосунків відбувається внаслідок глобалізаційних процесів. Постійні зміни у структурі зайнятості, конкурентоспроможності на ринку

праці зумовлюють виникнення роздільних або <<шпагатних>> сімей. У <<шпагатних>> сім'ях подружжя можуть жити в різних країнах, містах – мати різні місця проживання. Роздільні сім'ї передбачають наявність дітей, які перебувають у одного з батьків, а саме живуть то з батьком, то з матір'ю. Під час спільної відпустки, або у святкові та вихідні дні шлюбні і родинні відносини мають постійно відтворюватися. Інформаційні технології відіграють не останню роль у роздільних сім'ях. Можливість мобільного зв'язку, використання інтернету, веб-камери роблять стосунки між подружжям суто механічними, уразливими, а не живими та дійсними. Запліднення, розвиток вагітності, навіть, народження дитини батько може спостерігати за допомогою інформаційних технологій з іншого міста, з іншої країни. Такі сім'ї, особливо підростаюче покоління, перебувають у стані психологічної напруги, страхів, дискомфорту. Все це негативно впливає на стан здоров'я людей, які проживають у роздільних або <<шпагатних>> сім'ях.

Фінансова ситуація, рівень кваліфікації у роздільних сім'ях впливають на комунікативні зв'язки між подружжям. Як показують психологічні дослідження, на достатньому рівні (глибоко) знати і розуміти особистість може лише двох-трьох осіб; успішно орієнтуватися в поведінцідесь близько десяти осіб. Якщо чоловік та жінка мають однаковий рівень кваліфікації, то контакти відбуваються набагато частіше, ніж у сім'ях заробітчанин, в яких члени родини можуть не бачитися роками. Ситуація ускладнюється за умов міграції у іншу країну двох батьків для поліпшення фінансового стану родини, а тим часом діти залишаються на утриманні інших членів сім'ї. Практично, підростаюче покоління перетворюється на безбаченків, бо повноцінне родинне виховання відбувається у повній сім'ї. [8, с.168].

Інститут сім'ї, який вважається місцем миру та любові, перетворюється на менеджерський інститут, який має свою місію та план дій на найближчу перспективу. <<Родинні стосунки>> замінюються на так звані <<партнерські стосунки>>, де майнові відносини і зобов'язання між подружжям будуються на добровільних засадах. <<Партнерські стосунки>> не мають законодавчого підкріплення, їх існування перебуває постійно під загрозою. Сторона, яка найбільш страждає – це діти та жінки. Системи сімейного розвитку та виховання останнім часом дають збої, тому надійність родинних зв'язків залишається у минулому. Надзвичайно важливо сьогодні замислитися над тим, як зменшити ризики, небезпеки руйнації родини у сучасних викликах глобалізаційних процесів та зберегти інститут сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З.Бауман; [пер. з англ. І.Андрущенко; за наук. ред. М.Винницького]. – К.: Вид. дім <<Києво-Могилянська академія>>, 2008. – 109с.
2. Бауман З. Свобода / З.Бауман; [пер. с англ. Г.Дашевського]. – М.: Новое издательство, 2006. – 132 с.
3. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / Е.Гіденс. – К.: Альтерпрес, 2004. – 100 с. – (<<Сучасна гуманітарна бібліотека>>).
4. Вінтергофф М. Чому наші діти стають тиранами, або загублене дитинство / М.Вінтергофф. – К.: Темпора, 2011. – 180 с.
5. Горбанюк Ю. Ситуація родини в сучасному суспільстві досвід Центрально- Східної Європи / Горбанюк Ю., Люблін: Вид-во Люблінського католицького університету, 2007. – 107 с.
6. Лексико-семантичне поле [Електронний ресурс]: Режим доступу uk.wikipedia.org/wiki
7. Рассел Б. Брак и мораль / Б.Рассел; [пер. Ю.Дубровиной]. – М.: Издательство <<Крафт+>>, 2004. – 272 с.
8. Соціологія глобалізації: [навч. посіб.] / М.Култаєва, І.Прокопенко, І.Радіонова, Г.Троцько. – Х.: ХНПУ ім.Г.Сковороди, 2008. – 207 с.
9. Суліма Є. Глобалістика: підручник / Є.Суліма, М.Шепелев. – К.: Вища школа, 2010. – 544 с.
10. Чумаков А. Глобалізація. Контури целостного мира: монографія / А.Чумаков. – М.: Проспект, 2009. – 432 с.
11. Trask B. Globalization and Families / B.Trask. – L.: Dordrecht Heidelberg, 2010. – 220 p.